

มาตรการทางกฎหมายในการควบคุมพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวของประเทศไทย
ศึกษาแนวทางกฎหมายของประเทศนิวซีแลนด์

**Legal Measures for Regulating Single-Use Plastics in Thailand:
A Study of New Zealand's Legal Approaches**

กัญญา ศรีพฤกษ์ และ ญาตรี สมล้ำ

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช

Kanyana Sripruk and Yatree Somlam

Nakhon Si Thammarat Rajabhat University, Thailand

Corresponding Author, E-mail: fon-iplaw@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและวิเคราะห์ความจำเป็นของการมีกฎหมายเฉพาะในการควบคุมพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวของประเทศไทยและศึกษาแนวทางและวิเคราะห์มาตรการทางกฎหมายในการควบคุมพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวของประเทศนิวซีแลนด์

ผู้วิจัยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการวิเคราะห์เอกสาร ได้แก่ บทความ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 แผนปฏิบัติการด้านการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศไทยด้วยโมเดลเศรษฐกิจ BCG Roadmap การจัดการขยะพลาสติก แผนปฏิบัติการด้านการจัดการขยะของประเทศ และความร่วมมือและความตกลงระหว่างประเทศ หลักการ บทบัญญัติของกฎหมาย ตลอดจนข้อมูลทางอิเล็กทรอนิกส์ที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวของประเทศไทยและประเทศนิวซีแลนด์ รวมถึงการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) กับผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมาย นักวิชาการและเจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐ จำนวน 30 คน

ผลจากการวิจัยพบว่า ประเทศไทยกำลังเผชิญกับปัญหาขยะพลาสติก โดยเฉพาะพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียว ซึ่งมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชนอย่างรุนแรง การมีกฎหมายเฉพาะเป็นเครื่องมือที่จำเป็น ในการสร้างความรับผิดชอบและการตระหนักรู้ให้กับประชาชน เช่นเดียวกับประเทศนิวซีแลนด์ที่มีการบังคับใช้มาตรการที่เข้มงวดและบทลงโทษที่รุนแรงต่อผู้ฝ่าฝืน ส่งผลให้ประสบความสำเร็จในการควบคุมพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียว ผู้วิจัยจึงเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาดังกล่าวโดยกำหนดมาตรการทางกฎหมายเฉพาะเพื่อควบคุมการใช้พลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวอย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดการบังคับใช้กฎหมายและกำหนดบทลงโทษที่เหมาะสม

* วันที่รับบทความ : 19 ตุลาคม 2567; วันที่แก้ไขบทความ 30 ตุลาคม 2567; วันที่ตอบรับบทความ : 3 พฤศจิกายน 2567

คำสำคัญ: มาตรการทางกฎหมาย; การควบคุม; พลาสติกแบบใช้ครั้งเดียว; ปัญหาขยะพลาสติก

Abstract

This research article aims to examine the challenges and analyze the necessity of enacting specific legislation to regulate single-use plastics in Thailand. It also explores and analyzes legal measures for regulating single-use plastics in New Zealand.

The researcher employed a qualitative research approach, analyzing various documents, including articles, research studies, theses, Thailand's 20-Year National Strategy, master plans under the national strategy, the 13th National Economic and Social Development Plan, the BCG (Bio-Circular-Green) Economic Model roadmap, plastic waste management policies, the national waste management action plan, international cooperation agreements, legal principles, and electronic resources related to single-use plastic regulation in both Thailand and New Zealand. Additionally, in-depth interviews were conducted with 30 experts in legal fields, academics, and public officials.

The findings reveal that Thailand is facing a severe issue with plastic waste, particularly single-use plastics, which have significant environmental and public health impacts. Specific legislation is a necessary tool to foster responsibility and awareness among the public. Similar to New Zealand, which enforces strict measures and severe penalties for violations, Thailand could achieve success in controlling single-use plastics. The researcher, therefore, proposes a systematic and effective legislative framework to regulate single-use plastics, including enforcing the law and establishing appropriate penalties.

Keywords: Legal measures; Regulation; Single-use plastics; Plastic waste problem

บทนำ

พลาสติกแบบใช้ครั้งเดียว หรือ Single-use plastic หมายถึง พลาสติกที่มีอายุการใช้งานสั้น ใช้เวลาในการย่อยสลายมากกว่า 200 ปี ตัวอย่างพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียว เช่น ถุงหูหิ้ว หลอด แก้วน้ำ ขวดน้ำ กล่องอาหาร เป็นต้น (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2566) ปัญหาขยะพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียว เป็นปัญหาสำคัญของโลกที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและมหาสมุทรอย่างกว้างขวาง แต่ละปีมีพลาสติกกว่า 8 ล้านตันถูกปล่อยลงสู่มหาสมุทรทั่วโลก ซึ่งทำให้ระบบนิเวศทางทะเลเสียหายและส่งผลกระทบต่อสัตว์ทะเลอย่างรุนแรง (ThaiPublica, 2024) ประเทศไทยเป็นหนึ่งในประเทศที่ประสบปัญหาขยะพลาสติกอย่างรุนแรง เช่นเดียวกัน ขยะพลาสติกในประเทศไทยส่วนใหญ่ยังมาจากภาคอุตสาหกรรมอาหารและการบรรจุภัณฑ์ โดยเฉพาะถุงพลาสติกที่ใช้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งคิดเป็นประมาณ 45,000 ล้านใบต่อปี (Thailand.go.th, 2023)

สถานการณ์นี้ทำให้หลายประเทศทั่วโลกเริ่มใช้มาตรการลดการใช้พลาสติกแบบใช้ครั้งเดียว โดยการใช้ห้ามใช้และส่งเสริมการนำพลาสติกกลับมาใช้ใหม่ ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายของประเทศไทย ได้แก่ ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566-2570) แผนปฏิบัติการด้านการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศไทยด้วยโมเดลเศรษฐกิจ BCG พ.ศ. 2564-2570 Roadmap การจัดการขยะพลาสติก พ.ศ. 2561-2573 แผนปฏิบัติการด้านการจัดการขยะของประเทศ (พ.ศ. 2565-2570) และความร่วมมือและความตกลงระหว่างประเทศ นอกจากนี้ โครงการ CAP-SEA ของประเทศไทยได้ขับเคลื่อนแนวนโยบายที่สำคัญของประเทศไทย ได้แก่ นโยบายการบริหารจัดการขยะพลาสติกในภาพรวมของประเทศ (Thailand's Roadmap on Plastic Waste Management B.E.2561 - 2573) แม้ประเทศไทยได้ดำเนินการตามแผนและนโยบายดังกล่าวก็ยังคงมีปริมาณขยะพลาสติกจำนวนมาก

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงมุ่งศึกษาถึงแนวทางในการกำหนดมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการควบคุมพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวของประเทศไทย เพราะประเทศไทยไม่มีมาตรการทางกฎหมายในเรื่องดังกล่าว โดยผู้วิจัยศึกษากฎหมายของประเทศนิวซีแลนด์ เนื่องจากนิวซีแลนด์เป็นประเทศที่มีปริมาณขยะพลาสติกต่อหัวสูงเป็นอันดับสองในบรรดาประเทศที่มีการสำรวจถึง 13 ประเทศ ทำให้ประเทศนี้เป็นหนึ่งในประเทศที่มีการผลิตขยะพลาสติกสูงที่สุดในโลก และรัฐบาลนิวซีแลนด์ได้เห็นถึงความจำเป็นเร่งด่วนในการห้ามใช้พลาสติกแบบใช้ครั้งเดียว เพื่อปกป้องสิ่งแวดล้อมและลดผลกระทบที่เกิดจากขยะพลาสติก จึงได้ออกกฎหมายจำนวน 2 ฉบับ ส่งผลให้ประสบความสำเร็จในการควบคุมพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียว ทั้งนี้ เพื่อให้การควบคุมพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวในประเทศไทยเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและสามารถลดปริมาณขยะพลาสติกได้อย่างต่อเนื่อง จึงได้ทำการศึกษาวิจัยในเรื่องดังกล่าว

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและวิเคราะห์ความจำเป็นของการมีกฎหมายเฉพาะในการควบคุมพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวของประเทศไทย
2. เพื่อศึกษาแนวทางและวิเคราะห์มาตรการทางกฎหมายในการควบคุมพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวของประเทศนิวซีแลนด์

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยทางนิติศาสตร์ เป็นการศึกษาเรื่องมาตรการทางกฎหมายในการห้ามใช้พลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวของประเทศไทย ผู้วิจัยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งมีระเบียบวิธีวิจัย ดังนี้

1. การวิจัยเอกสาร (Documentary Research)

การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาเอกสาร ได้แก่ บทความ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566-2570) แผนปฏิบัติการด้านการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศไทยด้วยโมเดลเศรษฐกิจ BCG พ.ศ. 2564-2570 Roadmap การจัดการขยะพลาสติก พ.ศ. 2561-2573 แผนปฏิบัติการด้านการจัดการขยะของประเทศ (พ.ศ. 2565-2570) และความร่วมมือและความตกลงระหว่างประเทศ โดยวิเคราะห์จากสภาพปัญหาและความจำเป็น หลักการ บทบัญญัติของกฎหมาย ตลอดจนข้อมูลทางอิเล็กทรอนิกส์ที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวของประเทศไทยและประเทศนิวซีแลนด์ โดยการรวบรวม ศึกษา ค้นคว้าและวิเคราะห์ข้อมูลต่างๆ ประกอบด้วยข้อมูลในรูปของเอกสาร ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data)

2. การวิจัยภาคสนาม (Field Research)

การวิจัยจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) ผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ ผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมาย นักวิชาการ และเจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐ จำนวน 30 คน เพื่อนำข้อมูลที่ได้นำไปทำการศึกษาและวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) อย่างเป็นระบบ ทั้งนี้ เพื่อนำมาวิเคราะห์ปัญหาและเสนอมาตรการทางกฎหมายในการแก้ไขปัญหาการควบคุมพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวของประเทศไทย โดยใช้กระบวนการวิจัย ดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง:

การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) ใช้แบบสอบถามสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) ผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 3 กลุ่ม ประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมาย จำนวน 10 คน นักวิชาการ จำนวน 10 คน และเจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐ จำนวน 10 คน ทั้งสามกลุ่มเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยวิธีการประชุมทางไกล (Video Conference) หรือการใช้โทรศัพท์

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. การเก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้เครื่องบันทึกเสียง จัดระเบียบข้อมูล ดำเนินการถอดเทปการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลหลัก ประกอบด้วย การเขียนบันทึกพร้อมสรุปข้อมูลและจัดเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบผ่านการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

2. การตรวจสอบคุณภาพของแบบสัมภาษณ์ โดยใช้วิธีการตรวจสอบคุณภาพด้านความเที่ยงตรงตามเนื้อหา (Content Validity) ดำเนินการโดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน เป็นผู้ตรวจสอบความเหมาะสมของแบบสัมภาษณ์ทั้งด้านภาษาให้ครอบคลุมเนื้อหาและวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่กำหนดไว้ ผลการตรวจสอบความตรงตามเนื้อหาข้อคำถามนั้นสอดคล้องกับวัตถุประสงค์

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ข้อมูลทุติยภูมิ: ข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวในประเทศนิวซีแลนด์ ได้แก่ บทความ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566-2570) แผนปฏิบัติการด้านการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศไทยด้วยโมเดลเศรษฐกิจ BCG พ.ศ. 2564-2570 Roadmap การจัดการขยะพลาสติก พ.ศ. 2561-2573 แผนปฏิบัติการด้านการจัดการขยะของประเทศ (พ.ศ. 2565-2570) และความร่วมมือและความตกลงระหว่างประเทศ โดยวิเคราะห์จากสภาพปัญหาและความจำเป็น หลักการบทบัญญัติของกฎหมาย ตลอดจนข้อมูลทางอิเล็กทรอนิกส์ที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวของประเทศไทยและประเทศนิวซีแลนด์

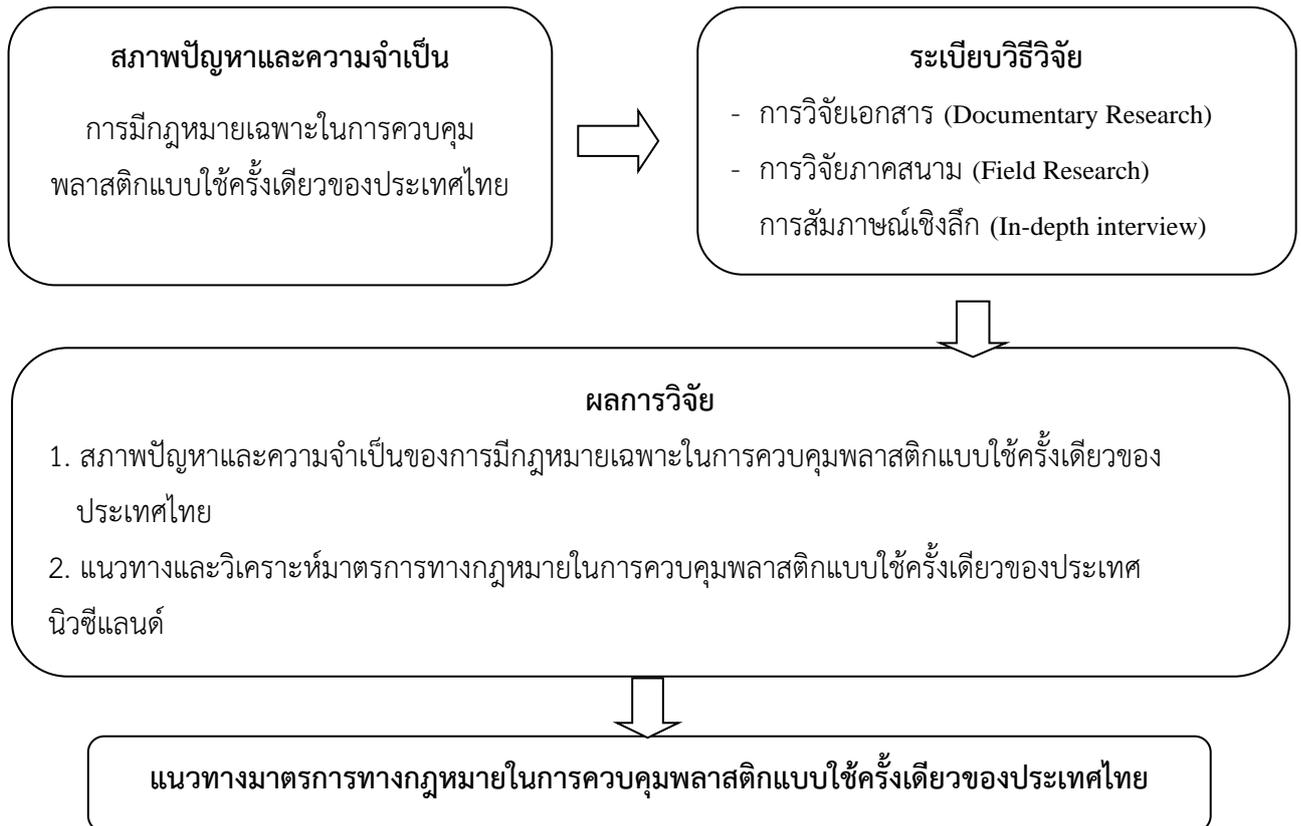
2. การสัมภาษณ์เชิงลึก: ผู้ให้ข้อมูลหลักในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการสัมภาษณ์เชิงลึก แบ่งเป็น 3 กลุ่ม จำนวน 30 คน ประกอบด้วย 1) กลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมาย 2) กลุ่มนักวิชาการ และ 3) กลุ่มเจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐ โดยใช้แนวคำถามที่ได้รับการตรวจสอบความถูกต้องและเหมาะสมจากผู้เชี่ยวชาญ

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยนี้จะใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อทำความเข้าใจลึกซึ้งในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการออกกฎหมาย โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก จะถูกบันทึกเสียงและถอดความ จากนั้นจะทำการวิเคราะห์เพื่อนำข้อมูลมาใช้สนับสนุนเพื่อเป็นข้อเสนอแนะในการออกกฎหมายใหม่ที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวของประเทศไทย

กรอบแนวคิดในการวิจัย

มาตรการทางกฎหมายในการควบคุมพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวของประเทศไทย ศึกษาแนวทางกฎหมายของประเทศนิวซีแลนด์ มีกรอบแนวคิดการวิจัย ดังนี้

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผลการวิจัย

1. สภาพปัญหาและความจำเป็นของการมีกฎหมายเฉพาะในการควบคุมพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวของประเทศไทย

ผลจากการวิจัยพบว่า ในปี 2024 ปัญหาพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวกลายเป็นปัญหาสิ่งแวดล้อมระดับโลก โดยในปี 2020 มีการผลิตขยะพลาสติกประมาณ 400 ล้านตัน ซึ่งเกือบครึ่งหนึ่งเป็นพลาสติกใช้ครั้งเดียว (UNEP, 2021) ผลกระทบประการแรก คือ การจัดการขยะพลาสติกที่ไม่เหมาะสม ส่งผลให้ขยะเหล่านี้กว่า 11 ล้านตันถูกทิ้งลงมหาสมุทรทุกปี (Jambeck et al., 2015: 768–771) ทำให้ระบบนิเวศทางทะเลได้รับผลกระทบอย่างรุนแรง เนื่องจากสัตว์น้ำจำนวนมากได้รับอันตรายหรือเสียชีวิตจากการกินพลาสติก ประการที่สอง ไมโครพลาสติกที่แตกตัวจากขยะพลาสติกยังเป็นภัยต่อสุขภาพมนุษย์ พบว่าในน้ำดื่ม

ทั่วโลกมี ไมโครพลาสติกปนเปื้อนและมีการประมาณว่ามนุษย์ได้รับพลาสติกขนาดเล็กกว่า 1.3 ล้านชิ้นต่อปี (Thompson et al., 2009: 2153–2166) ประการที่สาม ขยะพลาสติกยังสะสมเพิ่มขึ้นในหลุมฝังกลบ โดยในปี 2022 ประมาณ 79% ของขยะพลาสติกทั่วโลกถูกทิ้งในหลุมฝังกลบหรือตามธรรมชาติ (UNEP, 2021) ส่งผลต่อสิ่งแวดล้อมและเศรษฐกิจ โดยเฉพาะอุตสาหกรรมประมงและการท่องเที่ยวที่เสียหายกว่า 13 พันล้านดอลลาร์สหรัฐต่อปี (World Economic Forum, 2016)

สำหรับปัญหาพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวซึ่งเป็นปัญหาระดับโลก ทำให้เกิดโดยโครงการความร่วมมือเพื่อการลดพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Collaborative Action on Prevention of Single Use Plastic in Southeast Asia: CAP-SEA) ซึ่งเป็นองค์การความร่วมมือระหว่างประเทศของรัฐบาลเยอรมันที่ดำเนินงานด้านความร่วมมือระหว่างประเทศเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน ปฏิบัติงานทั้งในประเทศเยอรมนีและประเทศต่าง ๆ มากกว่า 120 ประเทศทั่วโลก มุ่งเน้นการพัฒนาแนวทางเพื่อการป้องกันปัญหามลพิษจากขยะบรรจุภัณฑ์พลาสติกตามแนวทางเศรษฐกิจหมุนเวียน

ความสำคัญของการวิจัยจากสภาพปัญหาและความจำเป็นในการควบคุมพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวของประเทศไทย คือการนำแนวทางการแก้ไขปัญหาความจำเป็นของการมีกฎหมายเฉพาะในการควบคุมพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียว รวมทั้งความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากผู้ให้ข้อมูลหลักที่เก็บรวบรวมตามระเบียบวิธีวิจัย มาวิเคราะห์ สังเคราะห์ นำไปสู่ประเด็นปัญหาของการวิจัยได้ ดังนี้

1.1 สภาพปัญหาในการควบคุมพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวของประเทศไทย

ผลการวิจัยพบว่า ประเทศไทยกำลังเผชิญกับปัญหาขยะพลาสติก โดยเฉพาะพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียว ซึ่งมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชนอย่างรุนแรง การจัดการปัญหานี้จึงเป็นความท้าทายที่สำคัญและมีวิธีการควบคุมที่หลากหลาย ดังนี้

จากยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ของประเทศไทยมุ่งเน้นการพัฒนาที่ยั่งยืน รวมถึงการลดการใช้พลาสติกแบบใช้ครั้งเดียว โดยมีการตั้งเป้าหมายในการลดปริมาณขยะพลาสติกอย่างมีประสิทธิภาพ (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม [สผ.] 2564) แผนแม่บทในการจัดการขยะมูลฝอยได้กำหนดแนวทางการจัดการขยะพลาสติก โดยส่งเสริมการใช้วัสดุทดแทนและการรีไซเคิล ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาที่ยั่งยืน (PCD, 2021) แผนเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 ได้มุ่งเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจหมุนเวียน โดยการสนับสนุน การใช้วัสดุที่ยั่งยืนและการส่งเสริมการรีไซเคิล เพื่อลดผลกระทบจากพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียว (สำนักวิจัยและพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม, 2566) โมเดลเศรษฐกิจ BCG Roadmap ได้มีการพัฒนาขึ้นเพื่อตอบสนองต่อการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน ซึ่งรวมถึงการลดการใช้พลาสติกแบบใช้ครั้งเดียว โดยการส่งเสริมการใช้ผลิตภัณฑ์ ที่สามารถใช้ซ้ำและการลดการใช้บรรจุภัณฑ์พลาสติก (BCG, n.d.) แผนปฏิบัติการด้านการจัดการขยะของประเทศได้มีการกำหนดกลยุทธ์ที่ชัดเจนในการจัดการกับขยะพลาสติก โดยมีการจัดทำโครงการลดและเลิกใช้พลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวในระดับท้องถิ่นและ

ระดับประเทศ (PCD, 2021) นอกจากนี้ ประเทศไทยได้เข้าร่วมความร่วมมือและความตกลงระหว่างประเทศ แม้ว่า การดำเนินการตามยุทธศาสตร์และแผนต่างๆ จะมีผลในเชิงบวก โดยเฉพาะ ในการสร้างความตระหนักรู้แก่ประชาชนเกี่ยวกับปัญหาขยะพลาสติก แต่การควบคุมพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียว ในประเทศไทยยังคงประสบปัญหาอย่างต่อเนื่อง

ผลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกพบว่า สภาพปัญหาพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวในประเทศไทยยังคงเป็นประเด็นที่มีความซับซ้อนและยากต่อการแก้ไขอย่างมีประสิทธิภาพ แม้ว่าจะมีนโยบายและแผนการควบคุมขยะพลาสติกออกมามากมายอย่างต่อเนื่อง ปัญหาขยะพลาสติกยังมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นเรื่อยๆ นอกจากนี้ การขาดงบประมาณและทรัพยากรที่เพียงพอเป็นอุปสรรคที่สำคัญในการดำเนินงานตามแผนที่วางไว้ จากการดำเนินนโยบายและแผนต่าง ๆ แม้จะส่งผลในทางบวก เช่น การลดการใช้ถุงพลาสติกในบางภาคส่วนและการรณรงค์ในวันสิ่งแวดล้อมโลกเพื่อส่งเสริมการลดขยะพลาสติก อย่างไรก็ตาม ประชาชนยังคงใช้พลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวอยู่ในปริมาณมากและไม่มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอย่างถาวร

แนวทางในการแก้ไขปัญหาสภาพปัญหาในการควบคุมพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวของประเทศไทย

คณะผู้วิจัยเห็นว่า แนวทางในการแก้ไขปัญหาภาครัฐควรเข้มงวดกับการปฏิบัติตามยุทธศาสตร์ชาติ แผนเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 13 และแผนปฏิบัติการด้านการจัดการขยะพลาสติก พ.ศ. 2561-2573 รวมถึงจัดสรรงบประมาณและทรัพยากรในการดำเนินนโยบายต่าง ๆ อีกทั้งรัฐควรส่งเสริมการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของประชาชนและรณรงค์การใช้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียนและเศรษฐกิจ BCG ขยายสู่ภาคธุรกิจและอุตสาหกรรม พร้อมทั้งส่งเสริมวัสดุทางเลือกและขยายความร่วมมือระหว่างประเทศเพื่อแก้ไขปัญหาขยะพลาสติกอย่างยั่งยืน

1.2 ปัญหาความจำเป็นของการมีกฎหมายเฉพาะในการควบคุมพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวของประเทศไทย

ผลการวิจัยพบว่า ประเทศไทยไม่มีมาตรการทางกฎหมายเฉพาะในการควบคุมพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียว ทำให้ประชาชนขาดความตระหนักถึงปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้น นอกจากนี้ ยังพบว่าการดำเนินงานตามแผนยุทธศาสตร์และการจัดการขยะพลาสติกยังไม่สามารถลดการใช้พลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Thai-German Cooperation, 2023) ผู้บริหารประเทศได้แสดงความเห็นว่าการมีกฎหมายเฉพาะเป็นเครื่องมือที่จำเป็นในการสร้างความรับผิดชอบและการตระหนักรู้ให้กับประชาชนโดยยกตัวอย่างการดำเนินการในต่างประเทศที่มีการบังคับใช้กฎหมายที่ชัดเจน ซึ่งส่งผลให้การใช้พลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวลดลงอย่างมีนัยสำคัญ (Thailand Government, 2023) นอกจากนี้ ผลการวิจัยจากวิทยานิพนธ์พบว่า การนำเสนอกฎหมายที่เข้มงวดสามารถลดการใช้พลาสติกได้อย่างมีประสิทธิภาพและสร้างการเปลี่ยนแปลงในพฤติกรรมของผู้บริโภค (Thammasat University, 2021) ดังนั้น การมีกฎหมายเฉพาะ

จะช่วยให้เกิดความร่วมมือระหว่างภาครัฐและภาคประชาชนในการลดการใช้พลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวและสามารถกำหนดมาตรการลงโทษที่เหมาะสมต่อผู้ฝ่าฝืนกฎหมาย (UNEP, 2023)

ผลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกพบว่า ปัญหาขยะพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวในประเทศไทยมีความจำเป็นต้องการแก้ไขอย่างเร่งด่วน ผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมายระบุว่า ขาดกฎหมายเฉพาะในการควบคุมพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียว โดยเน้นการมีบทลงโทษที่เข้มงวด นักวิชาการเห็นว่าผลกระทบจากพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศ จำเป็นต้องมีนโยบายที่ครอบคลุมมากขึ้นในการลดการใช้พลาสติกแบบใช้ครั้งเดียว โดยเฉพาะการนำแนวทางจากต่างประเทศมาปรับใช้ ส่วนเจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐยอมรับว่าการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการในปัจจุบันยังประสบปัญหาในเรื่อง การขาดงบประมาณและทรัพยากรในการจัดการขยะพลาสติก

แนวทางในการแก้ไขปัญหาความจำเป็นของการมีกฎหมายเฉพาะในการควบคุมพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวของประเทศไทย

คณะผู้วิจัยเห็นว่า ผลการวิจัยที่ได้รับจากการวิจัยเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึก จึงเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาลดการใช้พลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวในประเทศไทย โดยกำหนดมาตรการทางกฎหมายเฉพาะเพื่อควบคุมการใช้พลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวอย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ ซึ่งครอบคลุมตั้งแต่การผลิต การบริโภค การจำหน่าย และการกำจัดการใช้พลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวและควรกำหนดบทลงโทษที่เหมาะสม โดยกำหนดแผนระยะสั้น รัฐบาลควรเริ่มต้นด้วยการกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจนในการลดการใช้พลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวในกลุ่มสินค้าและบริการที่มีการใช้สูงที่สุด และแผนระยะยาวในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานการจัดการขยะพลาสติก

2. แนวทางและวิเคราะห์มาตรการทางกฎหมายในการควบคุมพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวของ ประเทศนิวซีแลนด์

ผลการวิจัยการพบว่า ก่อนที่จะมีการออกกฎหมายห้ามใช้ถุงพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวในนิวซีแลนด์ ในปี 2019 ปัญหาขยะพลาสติกมีความรุนแรงอย่างมาก โดยเฉพาะขยะพลาสติกที่ตกค้างในสิ่งแวดล้อม NZ Plastic Pollution Alliance (2018) ระบุว่า ในปี 2017 นิวซีแลนด์มีการใช้ถุงพลาสติกประมาณ 1.6 ล้านใบต่อวัน โดยมีการประมาณการว่ามีการทิ้งถุงพลาสติกที่ใช้แล้วถึง 1,000 ล้านใบต่อปี การศึกษาในปี 2018 พบว่า นิวซีแลนด์มีการปล่อยขยะพลาสติกเข้าสู่สิ่งแวดล้อม ถึง 4,500 ตันต่อปี โดยมีแนวโน้มที่จะเพิ่มขึ้น หากไม่มีการดำเนินการลดปริมาณการใช้พลาสติกอย่างจริงจัง (Global Citizen, 2020) นอกจากนี้ นิวซีแลนด์ยังมีปริมาณขยะพลาสติกต่อหัวสูงเป็นอันดับสองในบรรดาประเทศที่มีการสำรวจถึง 13 ประเทศ ข้อมูลเพิ่มเติมยังระบุว่า ประชาชนในนิวซีแลนด์ทิ้งพลาสติกเฉลี่ยประมาณ 159 กรัมต่อคนต่อวัน ทำให้ประเทศนี้เป็นหนึ่งในประเทศที่มีการผลิตขยะพลาสติกสูงที่สุดในโลก (Beehive.govt.nz, 2021) จากข้อมูล

เหล่านี้ได้ชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นเร่งด่วนในการห้ามการใช้ถุงพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวเพื่อปกป้องสิ่งแวดล้อมและลดผลกระทบที่เกิดจากขยะพลาสติกที่เพิ่มขึ้น

ในปี 2018 รัฐบาลนิวซีแลนด์ได้ออกกฎหมาย Waste Minimisation (Plastic Shopping Bags) Regulations 2018 ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อควบคุมการใช้ถุงพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียว โดยกฎหมายนี้ห้ามการใช้ถุงพลาสติกในกิจกรรมต่างๆ เพื่อสนับสนุนการลดขยะพลาสติกและส่งเสริมการใช้วัสดุที่ยั่งยืน (New Zealand Government, 2018) โดยจะเริ่มดำเนินการในกลางปี 2019 เพื่อลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมที่เกิดจาก ขยะพลาสติก กฎหมายดังกล่าวถูกนำมาใช้เพื่อบังคับใช้การห้ามใช้ถุงพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวตั้งแต่วันที่ 1 กรกฎาคม 2019 (Ministry for the Environment, 2018)

New Zealand Government (2018) ปรากฏสาระสำคัญของกฎหมาย Waste Minimisation (Plastic Shopping Bags) Regulations 2018 กำหนดขอบเขตการบังคับใช้เรื่องการใช้พลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวโดยเฉพาะถุงพลาสติกซ้อปปีงระบุไว้ในส่วนกฎหมายต่อไปนี้ของข้อบังคับการลดปริมาณขยะ (ถุงพลาสติกซ้อปปีง) ปี 2018

กฎหมาย Waste Minimisation (Plastic Shopping Bags) Regulations 2018 ได้กำหนดถุงพลาสติกซ้อปปีงเป็นถุงพลาสติกที่ทำมาจากพลาสติกทั้งหมดหรือส่วนใหญ่ที่มีความหนาน้อยกว่า 70 ไมครอน และเป็นถุงใหม่หรือไม่เคยใช้งานมาก่อน และมีหูหิ้ว โดยห้ามผู้ค้าปลีกในนิวซีแลนด์ไม่สามารถขายถุงพลาสติกซ้อปปีง การแจกจ่ายสินค้าที่ขายในประเทศได้ การห้ามนี้ครอบคลุมถึงการจำหน่ายถุงพลาสติกที่ใช้ในการขนส่งสินค้าหลังการซื้อ โดยไม่ว่าจะเป็นการซื้อจากร้านค้าหรือผ่านการจัดส่ง ผู้ค้าปลีกจึงไม่สามารถจำหน่ายถุงพลาสติกซ้อปปีงให้กับลูกค้าเพื่อใช้บรรจุสินค้าที่ขายในรูปแบบใดๆ ในกรณีที่ถุงพลาสติกถูกขายหรือให้ฟรี แก่ลูกค้าเพื่อให้ใช้ในการนำสินค้าออกจากจุดขายหรือเพื่อส่งสินค้าถึงมือผู้ซื้อ กฎหมายนี้ครอบคลุมทั้งกรณีที่มีการแลกเปลี่ยนด้วยเงินหรือไม่ก็ตาม และในความหมายของกฎหมายการขายถุงพลาสติกซ้อปปีงนั้นหมายถึง การจำหน่ายถุงเพื่อให้สินค้าถูกบรรจุและนำออกจากจุดขาย ซึ่งเป็นการซื้อเพื่อขนส่งสินค้าหรือส่งมอบสินค้าถึงมือ ผู้ซื้อ หากผู้ค้าปลีกหรือผู้แทนจำหน่ายนำสินค้ามอบให้ลูกค้าโดยบรรจุในถุงพลาสติก จะถือว่าเป็นการ "ขาย" ตามกฎหมายนี้ แม้ในกรณีที่ถุงพลาสติกนั้นให้ฟรีโดยไม่มีการชำระเงิน ลูกค้าจะได้รับถุงพลาสติกในการขนส่งสินค้าได้ก็ต่อเมื่อมีข้อยกเว้นที่กำหนดไว้ในกฎหมาย

ข้อยกเว้นของกฎหมาย Waste Minimisation (Plastic Shopping Bags) Regulations 2018 ระบุว่า ถุงพลาสติก ไม่รวมถึง:

1. ถุงผ้าหรือถุงพลาสติกที่มีความหนา: ถุงที่ทำจากวัสดุที่มีความหนา 70 ไมครอนขึ้นไป ซึ่งถือว่าเป็นถุงที่สามารถใช้ซ้ำได้ (long-life synthetic fabric multi-use shopping bag)
2. ถุงพลาสติกที่เป็นส่วนหนึ่งของบรรจุภัณฑ์: ถุงพลาสติกที่เป็นหรือเป็นส่วนหนึ่งของบรรจุภัณฑ์ที่ใช้ในการปิดผนึกหรือบรรจุสินค้าก่อนการขาย

การยกเว้นเหล่านี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้การควบคุมการใช้ถุงพลาสติกมีความยืดหยุ่นและไม่กระทบต่อการใช้งานที่จำเป็นในบางกรณี

บทลงโทษของกฎหมาย Waste Minimisation (Plastic Shopping Bags) Regulations 2018 ถูกบัญญัติไว้ในมาตรา 65(1)(d) ของ Waste Minimisation Act 2008 ซึ่งระบุว่า “บุคคลต้องระวางโทษปรับสูงสุด 100,000 ดอลลาร์นิวซีแลนด์ หากฝ่าฝืนกฎระเบียบโดยเจตนา” ทั้งเพื่อป้องกันการไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย (Jackson, 2019)

นิวซีแลนด์ได้ดำเนินการระยะที่ 2 ของกฎหมายห้ามใช้พลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวภายใต้ชื่อ Waste Minimisation (Plastics and Related Products) Regulations 2022 ในปี 2023 ซึ่งเน้นผลิตภัณฑ์พลาสติกที่ยากต่อการรีไซเคิล เช่น ถุงใส่ผักและผลไม้ในซูเปอร์มาร์เก็ต การห้ามดังกล่าวเป็นขั้นตอนสำคัญในการลดปริมาณขยะพลาสติกของประเทศ โดยก่อนหน้านี้ในปี 2019 นิวซีแลนด์ได้เริ่มห้ามใช้ถุงพลาสติกข้อปั้ง การขยายขอบเขตของกฎหมายนี้ยังรวมถึงแผนการยกเลิกการใช้บรรจุภัณฑ์พลาสติกจากพีวีซีและโพลีโพรพิลีนภายในปี 2025 ซึ่งมุ่งเน้นการส่งเสริมการใช้วัสดุที่สามารถนำกลับมาใช้ใหม่ได้อย่างยั่งยืน (Radio New Zealand, 2023)

จากหลักกฎหมาย Waste Minimisation (Plastics and Related Products) Regulations 2022 มีขอบเขตการบังคับใช้ที่มุ่งเน้นการห้ามผลิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์พลาสติกบางประเภทเพื่อช่วยลดขยะพลาสติกที่ไม่สามารถย่อยสลายได้ดีในธรรมชาติ ผลิตภัณฑ์ที่ถูกห้าม ได้แก่ ซ้อนสวมพลาสติกที่ใช้ครั้งเดียว ก้านสำลิกำมะหยี่ ถาดหรือภาชนะพีวีซี และบรรจุภัณฑ์โพลีโพรพิลีนสำหรับอาหารและเครื่องดื่ม รวมถึงพลาสติกที่มีสาร ช่วยย่อยสลายซึ่งไม่ได้ย่อยสลายอย่างสมบูรณ์ในสภาพแวดล้อมทั่วไป นอกจากนี้ ถุงพลาสติกสำหรับผลไม้และจานพลาสติกใช้ครั้งเดียวก็ถูกระบุอยู่ในขอบเขตการบังคับใช้ของกฎหมายนี้ด้วย และกฎหมายห้ามขายผลิตภัณฑ์ หลอดพลาสติกที่ใช้ครั้งเดียว ฉลากพลาสติกสำหรับผลไม้และผัก

ประเด็นข้อยกเว้น ในกฎหมายนี้ก็ได้รับการกำหนดไว้อย่างรอบคอบ กรณีสำคัญ คือ การยกเว้นการใช้ก้านสำลิกำมะหยี่ในทางการแพทย์และวิทยาศาสตร์ โดยเฉพาะในสถานพยาบาลและห้องปฏิบัติการเพื่อการวิเคราะห์และตรวจสอบเชิงวิทยาศาสตร์ เช่น การวิเคราะห์ตัวอย่างทางการแพทย์หรือการสุ่มตัวอย่างจากสัตว์ นอกจากนี้ กฎหมายยังอนุญาตให้ใช้หลอดพลาสติกสำหรับผู้ที่มีอาการเจ็บป่วยหรือความพิการที่จำเป็นต้องใช้หลอดในการดื่ม โดยร้านขายยาและซูเปอร์มาร์เก็ตสามารถจำหน่ายหลอดพลาสติกนี้ให้กับผู้ร้องขอได้ โดยไม่ต้องแสดงหลักฐานการเจ็บป่วยหรือความพิการ ทั้งนี้ ผู้ขายหลอดพลาสติกยังต้องปฏิบัติตามข้อกำหนด เช่น ห้ามนำหลอดพลาสติกไปแสดงในที่ขาย (Radio New Zealand, 2023) และอนุญาตให้ขายฉลากพลาสติกสำหรับผลไม้และผักที่สามารถย่อยสลายได้ในบ้านหรือใช้หรือมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้เฉพาะกับผลไม้หรือผักที่ตั้งใจส่งออกเท่านั้น

แผนการเลิกใช้พลาสติกกรอบที่ 2 ของนิวซีแลนด์ ตามกฎหมาย Waste Minimisation (Plastics and Related Products) Regulations 2022 เป็นความมุ่งมั่นของการเลิกใช้พลาสติกในระดับประเทศ ซึ่งมุ่งเป้าไปที่สิ่งของใช้ครั้งเดียวและรีไซเคิลได้ยาก คาดว่าระยะนี้จะช่วยหยุดการทิ้งถุงผลิตภัณฑ์ถึง 150 ล้านถุงลงสู่หลุมฝังกลบต่อปี ถุงและสติ๊กเกอร์สำหรับผลิตภัณฑ์พลาสติก งาน ชาม ซ้อนส้อมและหลอด ถูกนำออกจากร้านวางทั้งหมดและธุรกิจต่างๆ อาจถูกปรับสูงสุดถึง 100,000 ดอลลาร์นิวซีแลนด์หากไม่ปฏิบัติตาม (Radio New Zealand, 2023)

ตารางที่ 1 สรุปกฎหมายเกี่ยวกับการควบคุมพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวของประเทศนิวซีแลนด์

กฎหมาย	Waste Minimisation (Plastic Shopping Bags) Regulations 2018	Waste Minimisation (Plastics and Related Products) Regulations 2022
พลาสติกที่บังคับ	กฎหมายนี้มีขอบเขตการควบคุมถุงพลาสติกที่ใช้ครั้งเดียว โดยมีข้อกำหนดว่าเป็นถุงพลาสติกซ้อปั้งที่ทำมาจากพลาสติกทั้งหมดหรือส่วนใหญ่ที่มีความหนาน้อยกว่า 70 ไมครอน และ เป็นถุงใหม่หรือไม่เคยใช้งานมาก่อน และมีหูหิ้ว ซึ่งออกแบบมาให้ใช้ในการขนส่งสินค้า	กฎหมายนี้ขยายขอบเขตการควบคุมพลาสติกไปยังผลิตภัณฑ์พลาสติกที่ใช้ครั้งเดียว ชนิดอื่น ๆ ได้แก่ หลอด ก้านสำลิก้ามะหยี่ ซ้อนส้อม งาน ถ้วย ภาชนะพีวีซีสำหรับอาหาร และบรรจุภัณฑ์โพลีสไตรีนสำหรับอาหารและเครื่องดื่ม ถุงพลาสติกสำหรับผลไม้ รวมถึงฉลากพลาสติกสำหรับผลไม้และผัก
ชื่อยกเว้น	ถุงผ้าหรือถุงพลาสติกที่มีความหนาที่ทำจากวัสดุที่มีความหนา 70 ไมครอนขึ้นไป ซึ่งถือว่าเป็นถุงที่สามารถใช้ซ้ำและ ถุงพลาสติกที่เป็นหรือเป็นส่วนหนึ่งของบรรจุภัณฑ์ที่ใช้ในการปิดผนึกหรือบรรจุสินค้าก่อนการขาย	<ul style="list-style-type: none"> - ยกเว้นก้านสำลิก้ามะหยี่พลาสติกหรือสังเคราะห์ที่ใช้ครั้งเดียวที่ใช้ทางการแพทย์และห้องปฏิบัติการ - อนุญาตให้มีการขายหลอดพลาสติกใช้ครั้งเดียวสำหรับบุคคลที่มีอาการ เจ็บป่วยหรือความพิการที่ต้องใช้หลอดพลาสติกในการดื่ม - ฉลากพลาสติกสำหรับผลไม้และผัก ยกเว้นในกรณีที่สามารถย่อยสลายได้ในบ้าน หรือใช้หรือมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้เฉพาะกับผลไม้หรือผักที่ตั้งใจส่งออกเท่านั้น
ผู้ถูกบังคับ	ผู้ขายปลีกและผู้ผลิตที่จำหน่ายถุงพลาสติก	ผู้ผลิต ผู้จัดจำหน่าย และผู้ขายผลิตภัณฑ์พลาสติกใช้ครั้งเดียว
บทลงโทษ	ปรับไม่เกิน 100,000 ดอลลาร์นิวซีแลนด์ สำหรับการละเมิดกฎหมายห้ามจำหน่ายหรือแจกจ่ายถุงพลาสติก	ปรับไม่เกิน 100,000 ดอลลาร์นิวซีแลนด์ สำหรับการละเมิดกฎหมายห้ามจำหน่ายหรือแจกจ่ายผลิตภัณฑ์ที่ถูกห้าม

ผลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกพบว่า ประเทศนิวซีแลนด์ประสบความสำเร็จในการลดการใช้พลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวด้วยการบังคับใช้กฎหมายที่ชัดเจนและมีบทลงโทษอย่างเข้มงวด ควบคู่ไปกับการส่งเสริมการใช้วัสดุทดแทน ทั้งนี้ หากประเทศไทยจะใช้มาตรการเช่นเดียวกันควรมีการสร้างความรู้ความตระหนักรู้และการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อให้การบังคับใช้มีประสิทธิภาพ

คณะผู้วิจัยเห็นว่า ประเทศนิวซีแลนด์เป็นประเทศที่มีการผลิตขยะพลาสติกสูงที่สุดในโลก แต่ความสำเร็จของประเทศนิวซีแลนด์ในการบังคับใช้กฎหมายเพื่อลดการใช้พลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวเป็นตัวอย่างที่ดีให้กับประเทศไทย การใช้มาตรการทางกฎหมายควบคู่กับการสร้างความตระหนักรู้แก่ประชาชนและการรณรงค์จะช่วยให้กฎหมายที่ออกมามีผลบังคับใช้ได้จริง ผลสัมฤทธิ์ยังชี้ให้เห็นถึงความท้าทายในการบังคับใช้กฎหมายของประเทศไทย โดยเฉพาะการรับมือจากภาคธุรกิจและภาคประชาชนที่ยังไม่พร้อมปรับเปลี่ยนพฤติกรรม

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยมาตรการทางกฎหมายในการควบคุมพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวของประเทศไทย ศึกษาแนวทางกฎหมายของประเทศนิวซีแลนด์ สามารถอธิบายผลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้ ดังนี้

1. สภาพปัญหาและความจำเป็นของการมีกฎหมายเฉพาะในการควบคุมพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวของประเทศไทย

ผลการวิจัยพบว่า การจัดการปัญหาพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวในประเทศไทยมีการดำเนินตามนโยบายและแผนต่าง ๆ ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อลดการใช้พลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวและส่งเสริมวัสดุทางเลือก อย่างไรก็ตามปริมาณขยะพลาสติกยังคงเพิ่มขึ้นและส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่อง อีกทั้ง ปัญหาสำคัญในการแก้ไขปัญหาพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวในประเทศไทย คือ การขาดความร่วมมืออย่างยั่งยืนระหว่างภาครัฐและภาคประชาชน รวมถึงการขาดงบประมาณและทรัพยากรที่เหมาะสมสำหรับการดำเนินการตามแผนต่าง ๆ ดังนั้น แนวทางการแก้ไขจึงควรเน้นการบังคับใช้กฎหมายและนโยบายที่เข้มงวดมากขึ้น พร้อมทั้งส่งเสริมการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของประชาชนให้หันมาใช้วัสดุทางเลือกและปรับตัวสู่แนวทางเศรษฐกิจหมุนเวียนอย่างเป็นรูปธรรม

เนื่องจากการดำเนินงานตามแผนยุทธศาสตร์และการจัดการขยะพลาสติกยังไม่สามารถลดการใช้พลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวได้อย่างมีประสิทธิภาพและงบประมาณในการจัดการขยะพลาสติกก็เป็นอุปสรรคสำคัญในการดำเนินงานตามแผน ทั้งนี้ ประเทศไทยไม่มีมาตรการทางกฎหมายเฉพาะในการควบคุมพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียว ทำให้ประชาชนขาดความตระหนักรู้ถึงปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้น การพัฒนานโยบายของรัฐ จึงจำเป็นต้องมีมาตรการทางกฎหมายเฉพาะ กำหนดบทลงโทษที่รุนแรง เพื่อเป็นเครื่องมือจำเป็นในการสร้างความรับผิดชอบและการตระหนักรู้ให้กับประชาชน ทั้งนี้ เพื่อควบคุมการใช้พลาสติกแบบใช้ครั้งเดียว

อย่างมีระบบ โดยเริ่มจากการกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจนในการลดการใช้พลาสติกในกลุ่มสินค้าที่มีการใช้สูง เช่น ถุงพลาสติกและแก้วพลาสติก นอกจากนี้ รัฐควรสนับสนุนการใช้วัสดุทางเลือกและพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่เหมาะสมเพื่อการจัดการขยะ ซึ่งจะช่วยสร้างความเปลี่ยนแปลงในระบบการจัดการขยะพลาสติกของประเทศได้อย่างยั่งยืน

คณะผู้วิจัยเห็นว่า ปริมาณขยะพลาสติกยังคงเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ประชาชนยังไม่ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการใช้พลาสติกแบบครั้งเดียวและการกำจัดขยะพลาสติกไม่ถูกวิธี จึงจำเป็นที่รัฐควรสร้างมาตรการทางกฎหมายเฉพาะในการควบคุมพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวของประเทศไทยเป็นวาระเร่งด่วน เพื่อให้เกิดสภาพบังคับใช้กฎหมายและกำหนดบทลงโทษอย่างเข้มงวด ทั้งนี้ เพื่อให้ประชาชนได้ตระหนักถึงผลเสียที่เกิดขึ้นต่อตัวเองและสังคม ซึ่งสอดคล้องกับวิทยานิพนธ์ “เรื่องมาตรการทางกฎหมายในการจัดการขยะพลาสติกใช้ครั้งเดียวทิ้ง เพื่อป้องกันและลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมทางทะเล” ของวิชชุตาศรีระสมานนท์ (2018) ซึ่งเสนอว่า การจัดการขยะพลาสติกใช้ครั้งเดียวทิ้งในประเทศไทย ยังมีมาตรการทางกฎหมายไม่ครอบคลุมและเพียงพอ เนื่องจากมาตรการทางกฎหมายในการจัดการขยะที่ใช้ในปัจจุบันไม่มีมาตรการเฉพาะในเรื่องการเก็บ ขน คัดแยกและกำจัดไว้

2. แนวทางและวิเคราะห์มาตรการทางกฎหมายในการควบคุมพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวของประเทศไทย

ผลการวิจัยพบว่า กฎหมาย Waste Minimisation (Plastic Shopping Bags) Regulations 2018 และการขยายผลโดยกฎหมาย Waste Minimisation (Plastics and Related Products) Regulations 2022 มีข้อดีที่สำคัญในการลดปริมาณขยะพลาสติกในนิวซีแลนด์ โดยเฉพาะการห้ามใช้ถุงพลาสติกซ้อบปี้งและผลิตภัณฑ์พลาสติกที่ยากต่อการย่อยสลาย เช่น ซ้อนส้อมพลาสติก ถาดพีวีซี และหลอดพลาสติกใช้ครั้งเดียว กฎหมายนี้ช่วยส่งเสริมการใช้วัสดุที่สามารถย่อยสลายได้หรือสามารถใช้ซ้ำได้ ซึ่งจะช่วยลดการทิ้งขยะลงสู่สิ่งแวดล้อมและช่วยลดปัญหาการสะสมของพลาสติกในหลุมฝังกลบ อย่างไรก็ตาม กฎหมายนี้ยังมีข้อจำกัดในการบังคับใช้ที่อาจสร้างภาระให้กับธุรกิจและผู้บริโภคที่ต้องปรับตัวต่อการใช้วัสดุที่มีต้นทุนสูงขึ้นหรืออาจหาซื้อได้ยากกว่า อีกทั้งยังมีข้อยกเว้นที่จำเป็น เช่น การใช้หลอดพลาสติกสำหรับผู้ป่วยหรือผู้ที่มีข้อจำกัดทางกายภาพ

ประเทศนิวซีแลนด์มีการบังคับใช้มาตรการที่เข้มงวดและบทลงโทษที่รุนแรงต่อผู้ฝ่าฝืนควบคู่กับข้อยกเว้นที่ชัดเจน ทำให้เกิดความสำเร็จในการลดจำนวนพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียว ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเรื่องหลักผู้ก่อมลพิษเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่าย (Polluter Pays Principle) ของหลักการที่ว่าผู้ก่อมลพิษต้องเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่าย “มนุษย์ทุกคนย่อมมีสิทธิอย่างสมบูรณ์ที่จะได้อาศัยอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี”

ผู้วิจัยเห็นว่า ควรให้ความสำคัญในการสร้างความตระหนักรู้แก่ประชาชนและการรณรงค์ลด ละ เลิก การใช้พลาสติกแบบใช้ครั้งเดียว ซึ่งเป็นสิ่งที่ประเทศนิวซีแลนด์ดำเนินการควบคู่กับการออกกฎหมาย หากประเทศไทยสามารถออกกฎหมายที่ชัดเจนและครอบคลุม พร้อมกับการสร้างการมีส่วนร่วมจาก ภาคประชาชนและภาคธุรกิจ จะสามารถบังคับใช้กฎหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับวิจัยเรื่อง เรียนรู้ความพยายามของเกาหลีใต้และไต้หวันในการลดขยะพลาสติกของสุจิตรา วาสนาดำรงดี, (2563) ซึ่งเสนอว่า รัฐบาลไทยควรพิจารณามาตรการทางกฎหมายในการควบคุมพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวทั้งควบคู่ ไปกับมาตรการส่งเสริมให้ผู้ผลิตและภาคธุรกิจเข้ามา มีส่วนร่วมรับผิดชอบในการปรับเปลี่ยนวัสดุบรรจุภัณฑ์ที่ เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยมาตรการทางกฎหมายในการควบคุมพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวของประเทศไทย ศึกษาแนวทางกฎหมายของประเทศนิวซีแลนด์ ได้มีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ควรออกมาตรการทางกฎหมายในการควบคุมพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวให้ชัดเจน โดยเอา หลักกฎหมาย ของประเทศนิวซีแลนด์มาเป็นต้นแบบในการร่างกฎหมาย
2. ควรใช้มาตรการทางภาษี โดยรัฐมีนโยบายจัดเก็บภาษีจากผู้บริโภคในฐานะที่เป็นผู้ใช้บรรจุภัณฑ์ พลาสติก ซึ่งถือว่าเป็นผู้มีส่วนร่วมนำให้เกิดมลพิษ
3. เสนอให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นออกประกาศและบังคับใช้กฎระเบียบ SUP (Single-Use Plastics) และดำเนินการขับเคลื่อนการลดใช้พลาสติก การจัดการขยะพลาสติก ควบคู่กับการสร้างความตระหนักรู้แก่ประชาชนและการรณรงค์จะช่วยให้กฎหมายที่ออกมามีผลบังคับใช้ได้จริง
4. ควรจัดตั้งคณะกรรมการหรือหน่วยงานเฉพาะที่มีหน้าที่รับผิดชอบในการควบคุมและติดตาม การบังคับใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการลดและควบคุมการใช้พลาสติกแบบใช้ครั้งเดียว เพื่อให้การดำเนินงานมี ประสิทธิภาพและสามารถติดตามความคืบหน้าได้อย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรทำการวิจัยถึงการออกระเบียบ ประกาศ ข้อบังคับเกี่ยวกับการควบคุมพลาสติกแบบใช้ ครั้งเดียวให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
2. ควรศึกษาความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับการใช้พลาสติกแบบใช้ครั้งเดียว

เอกสารอ้างอิง

- วิชชุตา จีระเสมานนท์. (2018). *มาตรการทางกฎหมายในการจัดการขยะพลาสติกใช้ครั้งเดียวทิ้ง เพื่อป้องกันและลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมทางทะเล*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- สุจิตรา วาสนาดำรงดี. (2563). *เรียนรู้ความพยายามของเกาหลีใต้และไต้หวันในการลดขยะพลาสติก*. *วารสารสิ่งแวดล้อม*. 24 (1), 1-13.
- สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2564). *ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี*. *ออนไลน์*. สืบค้นวันที่ 14 กรกฎาคม 2567. แหล่งที่มา: <https://www.onep.go.th/open-data-strategic-plan/>
- สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2566). *พลาสติกใช้ครั้งเดียวทิ้ง (Single-Use Plastic)*. *ออนไลน์*. สืบค้นวันที่ 14 กรกฎาคม 2567. แหล่งที่มา: <https://library.parliament.go.th/th/radioscript/phlastikichkhrangediiywthing-single-use-plastic>
- สำนักวิจัยและเศรษฐกิจและสังคม. (2566). *แผนเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 13*. *ออนไลน์*. สืบค้นวันที่ 15 กรกฎาคม 2567. แหล่งที่มา: <https://www.nesdc.go.th/main.php?filename=plan13>
- Beehive.govt.nz. (2021). *Government takes action on problem plastics*. *Online*. Retrieved July 14, 2024. from: <https://www.beehive.govt.nz/release/government-takes-action-problem-plastics>
- Global Citizen. (2020). *Thousands of Tonnes of Plastic Waste Will Pollute New Zealand This Year: Study*. *Online*. Retrieved July 21, 2024. from: <https://www.globalcitizen.org/en/content/thousands-of-tonnes-of-plastic-waste-new-zealand/>
- Jackson Russell. (2019). *Waste minimisation (Plastic Shopping Bags) Regulations now in force*. *Online*. Retrieved July 10, 2024. from: https://www.jacksonrussell.co.nz/INSIGHTS/x_post/Waste-minimisation-plastic-shopping-bags-regulations-now-in-force-00159.html
- Jambeck, J. R., Geyer, R., Wilcox, C., Siegler, T. R., Perryman, M., Andrady, A., & Law, K. L. (2015). *Plastic waste inputs from land into the ocean*. *Science*, 347 (6223), 768–771. from <https://doi.org/10.1126/science.1260352>
- Ministry for the Environment. (2018). *Single-use plastic shopping bag ban: Facts for businesses*. *Online*. Retrieved July 10, 2024. from: <https://environment.govt.nz/assets/Publications/Files/single-use-plastic-shopping-bags-facts-for-businesses.pdf>
- New Zealand Government. (2018). *Waste Minimisation (Plastic Shopping Bags) Regulations 2018*. *Online*. Retrieved July 10, 2024. from: <https://www.legislation.govt.nz/regulation/public/2018/0270/6.0/whole.html>
- NZ Plastic Pollution Alliance. (2018). *Plastic Bags: A Call to Action*. *Online*. Retrieved July 12, 2024. from: <https://www.plasticpollutionalliance.org.nz/plastic-bags>
- PCD. (2021). *สถานการณ์ขยะพลาสติกในประเทศไทย ปี 2564*. กรมควบคุมมลพิษ. *ออนไลน์*. สืบค้นวันที่ 15 กรกฎาคม 2567. แหล่งที่มา: <https://www.pcd.go.th/publication/28745/>

- Radio New Zealand. (2023). Grocers, retailers get ready to implement changes for plastics ban. *Online*. Retrieved July 20, 2024. from: <https://www.rnz.co.nz/news/national/492915/grocers-retailers-get-ready-to-implement-changes-for-plastics-ban>
- Radio New Zealand. (2023). Next step of the single-use plastics ban: What you need to know. *Online*. Retrieved July 20, 2024. from: <https://www.rnz.co.nz/news/national/492881/next-step-of-the-single-use-plastics-ban-what-you-need-to-know>
- Thai-German Cooperation. (2023). The Collaborative Action for Single-Use Plastic Prevention in Southeast Asia (CAP SEA). *Online*. Retrieved July 10, 2024. from: https://www.thai-german-cooperation.info/en_US/the-collaborative-action-for-single-use-plastic-prevention-in-southeast-asia-cap-sea/
- Thailand.go.th. (2023). Thailand's plastic waste challenge. *Online*. Retrieved July 15, 2024. from: https://thailand.go.th/issue-focus-detail/001_04_085?hl=th
- Thailand Government. (2023). National Action Plan on Plastic Waste Management. *Online*. Retrieved July 15, 2024. from: https://www.thailand.go.th/issue-focus-detail/001_04_027
- ThaiPublica. (2024). Global plastic treaty and Thailand's response. *Online*. Retrieved July 14, 2024. from: <https://thaipublica.org/2024/03/global-plastic-treaty/>
- Thammasat University. (2021). Research on Plastic Waste Management in Thailand. *Online*. Retrieved July 20, 2024. from: https://ethesisarchive.library.tu.ac.th/thesis/2021/TU_2021_6302043135_15026_17365.pdf
- Thompson, R. C., Moore, C. J., Saal, F. S., & Swan, S. H. (2009). Plastics, the environment and human health: Current consensus and future trends. *Philosophical Transactions of the Royal Society B: Biological Sciences*, 364(1526), 2153–2166. from <https://doi.org/10.1098/rstb.2008.0265>
- United Nations Environment Programme (UNEP). (2021). From pollution to solution: Global assessment of marine litter and plastic pollution. UNEP. *Online*. Retrieved July 20, 2024. from: <https://malaysia.un.org/en/171922-pollution-solution-global-assessment-marine-litter-and-plastic-pollution>
- United Nations Environment Programme (UNEP). (2023). National Action Plan on Plastic Waste Management. *Online*. Retrieved July 20, 2024. from: https://resolutions.unep.org/resolutions/uploads/national_action_plan_on_plastic_waste_management.pdf
- Waste Minimisation (Plastics and Related Products) Regulations 2022. (2022). Waste Minimisation (Plastics and Related Products) Regulations 2022. *Online*. Retrieved July 10, 2024. from: <https://faolex.fao.org/docs/pdf/nze208678.pdf>
- World Economic Forum. (2016). The new plastics economy: Rethinking the future of plastics. *Online*. Retrieved July 12, 2024. from: <https://www.weforum.org/publications/the-new-plastics-economy-rethinking-the-future-of-plastics/>